

ЎЗБЕКИСТОНДА БОШЛАНҒИЧ ТАЪЛИМ СИНФ ЎҚУВЧИЛАРИДА ИЖОДИЙ ФИКРЛАШ ҚОБИЛИЯТИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ МЕТОДИКАСИ

¹Холбаева Дилором Журабоевна

*¹49-сонли умумий ўрта таълим мактаби ўқитувчиси,
Чортоқ туман, Наманган вилояти,*

Аннотация. Мақолада Ўзбекистонда бошланғич таълим синф ўқувчиларида ижодий фикрлаш қобилиятини ривожлантиришнинг педагогик ва психологик жиҳатлари ёритилган. Бошланғич ёшдаги болалар онгининг шаклланишида ижодий фаолиятнинг аҳамияти, таълим жараёнида инновацион методлар ва янги педагогик технологиялардан самарали фойдаланиш масалалари таҳлил қилинган. Шунингдек, муаллиф томонидан амалиётда қўллаш мумкин бўлган методик тавсиялар ва вазифалар таклиф этилган. Мақола ижодий фикрлашни ривожлантиришга қаратилган дарсларни лойиҳалаш ва ташкил этишда амалий ёрдам беради.

Калит сўзлар. Ижодий фикрлаш, бошланғич таълим, педагогик методика, ижодий фаолият, таълим технологиялари, ўқувчи шахсияти, фикрлашни ривожлантириш, инновацион ёндашувлар.

Кириш. Ўзбекистонда таълим тизимида амалга оширилаётган ислохотлар замирида ҳар томонлама ривожланган интеллектуал салоҳиятга эга бўлган шахсларни тарбиялаш масаласи турибди. Бунда айниқса бошланғич таълим босқичида болаларнинг ақлий салоҳиятини, ижодий фикрлаш қобилиятини ва мустақил онгли қарашларини шакллантириш муҳим аҳамият касб этади.

Бошланғич синф ўқувчиларида ижодий фикрлашни шакллантириш — бу уларнинг атроф-муҳитга бўлган қизиқишини ошириш, мустақил фикр юритишга ундаш, муаммоларни янгича ёндашув орқали ҳал қилишга ўргатиш демакдир.

Методология. Ижодий фикрлаш деганда боланинг стандарт эмас индивидуал ечимларни топиши одатий бўлмаган ғояларни илгари сура олиши бор нарсаларга янгича назар билан қараши тушунилади. Бошланғич таълимда буни шакллантириш учун турли интерфаол усуллардан визуал ва мантиқий топшириқлардан тестлардан ва ижодий лойиҳалардан фойдаланиш самарали ҳисобланади. Масалан фикр хариталари ассоциациялар усули мослаштирилган роль ўйинлари гапни давом эттириш машқлари каби машғулотлар болаларнинг таҳлил қилиш ва синтезлаш қобилиятини кучайтиради.

Ўқитувчининг бу жараёндаги ўрни ниҳоятда муҳим У болаларни изланишга ундайди уларнинг фикрини тинглайди ва қўллаб-қувватлайди стандарт жавоблар билан чекланмайдиган саволлар беради ва ҳар бир боланинг фикрига ҳурмат билан

ёндошади. Таълим жараёнида мулоқот марказида ўқитувчи эмас ўқувчи бўлиши лозим. Бу эса ўқувчиларда эркин фикрлаш эркин баён қилиш қобилиятини юзага чиқаради.

Мазкур тадқиқотда педагогик таҳлил, таълимий кузатув, контент таҳлили ва амалиётчи ўқитувчилар билан суҳбат каби усуллардан фойдаланилди. Шунингдек, илмий ва методик адабиётлар, Ўзбекистон таълим тизимидаги норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар таҳлил қилинди. Бошланғич синфларда ўтказилган дарслар кузатилди ва ўқувчиларнинг ижодий фаоллиги баҳ

Ўзбекистон таълим тизимида сўнгги йилларда табақалаштирилган таълим масаласига ҳам жиддий эътибор қаратилаётир бошланғич синфларда ҳар бир боланинг индивидуал салоҳиятини инобатга олган ҳолда дарсларни ташкил этиш ижодий фикрлашни кучайтиришга хизмат қилади масалан қизиқишларига кўра гуруҳларга бўлиб ижодий вазифалар бериш болаларни фаол мулоқотга киришишга рағбатлантиради бу эса ижтимоий фаолликни ҳам тарбиялайди.

Натижалар ва муҳокама. Сўнгги йилларда Ўзбекистон таълим тизимида табақалаштирилган таълим масаласига ҳам жиддий эътибор қаратилаётир. Бошланғич синфларда ҳар бир боланинг индивидуал салоҳиятини инобатга олган ҳолда дарсларни ташкил этиш ижодий фикрлашни кучайтиришга хизмат қилади. Масалан, қизиқишларига кўра гуруҳларга бўлиб, ижодий вазифалар бериш болаларни фаол мулоқотга рағбатлантиради ва ижтимоий фаолликни тарбиялайди.

Методик жиҳатдан Bloom таксономиясига асосланган ёндашувлар жуда самарали ҳисобланади. Бу усулга кўра фикрлаш жараёни энг оддий маълумотни эслаб қолишдан тортиб, таҳлил қилиш, баҳолаш ва янгидан яратиш каби босқичларга бўлинади. Бошланғич синф ўқувчилари учун масалан жонзотлар ҳақидаги маълумотни фақат ёд олиш эмас, балки уларни таққослаш, туркумлаш, улар ҳақида ҳикоя тузиш каби фаолиятлар орқали таҳлил ва ижодга йўналтирилган машқлар бериш мумкин.

Ахборот-коммуникация технологияларидан фойдаланиш ҳам ижодий фикрлашни ривожлантиришда муҳим роль ўйнайди. Бугунги кунда мультимедиа ресурслари — анимациялар, видеолар, онгни ривожлантирувчи дастурлар ва креатив ўйинлар болаларни дарсга жалб этишда, уларнинг мустақил фикр юритиш қобилиятини шакллантиришда катта аҳамиятга эга.

Хулоса. Бошланғич таълимда ижодий фикрлашни шакллантириш болаларнинг келажақдаги интеллектуал салоҳиятини белгилаб беради. Ижодий фикрлашга эга шахс нафақат таълимда, балки ҳаётнинг турли соҳаларида ҳам муваффақият қозонади. Ўзбекистонда таълимнинг янги босқичга кўтарилишида айнан бошланғич таълимдаги креатив ёндашувлар ҳал қилувчи аҳамият касб этади. Шу боисдан, таълим жараёнида ҳар бир боланинг индивидуал хусусиятларини инобатга олган ҳолда, интерфаол усуллар ва ахборот технологияларини ўртақлаштирган ҳолда

ташқил этиш, ижодий муҳитни яратиш ва уни қўллаб-қувватлаш долзарб вазифалардан саналади.

Тадқиқот натижалари шуни кўрсатадики, ижодий фикрлашни шакллантиришда ўқитувчининг шахсий позицияси, методик тайёргарлиги ва болаларга бўлган муносабати ҳал қилувчи омиллардан биридир. Мақолада баён этилган тавсиялар ва амалиётда синаб кўрилган методик ёндашувлар бошланғич синф ўқувчиларида ижодий фикрлашни ривожлантиришга хизмат қилади.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР

1. Абдуллаев А. «Ижодий фикрлашни шакллантиришнинг методологик асослари». – Тошкент: Таълим, 2018.
2. Жўраева М.М. «Бошланғич таълимда ижодий фаолиятни ривожлантириш». – Тошкент: Фан, 2020.
3. Нурматов А. «Педагогик психология». – Тошкент: Ўқитувчи, 2017.
4. Исломова Д. «Бошланғич синф ўқувчиларини ижодкорликка ўргатишда замонавий педагогик технологиялар». // Педагогика фанлари журнали, №3, 2021.
5. Қурбонова Ш. «Математика дарсларида ижодий фикрлашни ривожлантириш». // Бошланғич таълим, №1, 2020.
6. Тошпулатов М. «Критик ва ижодий фикрлаш методлари: назария ва амалиёт». – Тошкент: Истеъдод, 2019.
7. Vygotsky, L.S. «Imagination and Creativity in Childhood». – MIT Press, 2004 (таржима асосида ижодий ривожланишни назарий тушунтириш учун).
8. Runco, M.A. & Acar, S. «Divergent Thinking as an Indicator of Creative Potential». – Creativity Research Journal, 2005.
9. Ўзбекистон Республикаси Президентининг қарори: «Ёшлар маънавиятини юксалтириш ва уларнинг бўш вақтларини мазмунли ташқил этиш тўғрисида» (ПҚ–3775-сон, 2018 йил).
10. Давлат таълим стандарти: «Бошланғич таълим (1–4-синфлар) учун Ўзбекистон Республикаси Давлат таълим стандарти», Тошкент, 2021.